

УЧАСНИКИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА СТАДІЇ ЙОГО ВІДКРИТТЯ

Спектор А.С.,
аспірант юридичного факультету
Вищого навчального закладу «Національна академія управління»
ORCID: 0009-0007-3115-305X
e-mail: spektor.andrey@gmail.com

Спектор А.С. Учасники виконавчого провадження на стадії його відкриття.

Стаття присвячена особливостям учасників на стадії відкриття виконавчого провадження. Визначено, що основне коло учасників виконавчого провадження з'являється саме на стадії відкриття виконавчого провадження.

Встановлено, що державний або приватний виконавець на стадії відкриття виконавчого провадження вносить постанову про відкриття виконавчого провадження та є обов'язковим учасником цієї стадії.

Звернуто увагу, що згідно з принципом диспозитивності виконавчого провадження виконавець не вправі самостійно без відповідного звернення відкрити виконавче провадження. Це провадження може відкриватися за заявами: 1) стягувача; 2) прокурора у разі представництва інтересів громадянина або держави в суді; 3) суду у передбачених законом випадках; 4) Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Досліджено особливості кожного з цих учасників.

Встановлено, що поняття стягувача у науці є дискусійним. Ця дискусійність викликана саме особливостями стягувача, які виникають на стадії відкриття виконавчого провадження.

При дослідженні особливостей суду як учасника стадії відкриття виконавчого провадження зроблено висновок, що ініціювання судом виконавчого провадження є винятком з дії принципу диспозитивності. Визначено, що положення законодавства, які передбачають право суду на ініціювання виконавчого провадження, потребують свого осмислення. Це осмислення повинне відбуватися з урахуванням таких аспектів: 1) пред'явлення виконавчого документа до виконання судом порушує принцип диспозитивності у виконавчому провадженні; 2) виконання ухвал суду може потребувати несення стороною певних витрат виконавчого провадження, а тому ініціювання виконавчого провадження поза волею стягувача може викликати певні спори щодо фінансування провадження.

Встановлено, що боржник жодної участі у виконавчому провадженні на стадії його відкриття не бере. Відтак, зроблено також висновок, що боржник не є учасником виконавчого провадження на цій стадії.

За наслідками дослідження сформульовано пропозицію щодо вдосконалення законодавства.

Ключові слова: виконавче провадження, учасники виконавчого провадження, виконавець, стягувач, боржник, суд, прокурор, відкриття виконавчого провадження, диспозитивність.

Spektor A. Participants of enforcement proceedings in the stage of initiation of proceedings.

The article is devoted to the peculiarities of participants of enforcement proceedings at the stage of opening of enforcement proceedings. It is determined that the main range of participants of enforcement proceedings appears at the stage of opening of enforcement proceedings.

It is established that the state or private executor at the stage of opening of enforcement proceedings issues a ruling on the opening of enforcement proceedings and is a mandatory participant of this stage.

It is noted that according to the principle of dispositive nature of enforcement proceedings, an enforcement officer is not entitled to open enforcement proceedings on his own without a corresponding application. These proceedings may be opened upon applications of: 1) the claimant; 2) the prosecutor in

case of representation of the interests of a citizen or the state in court; 3) the court in cases provided for by law; 4) the National Agency of Ukraine for identification, search and management of assets derived from corruption and other crimes. The peculiarities of each of these participants were investigated.

It has been established that the concept of the recoverer is debatable in science. This discussion is caused precisely by the peculiarities of the recoverer, which arise at the stage of opening enforcement proceedings.

When studying the peculiarities of the court as a participant of the stage of opening enforcement proceedings, it is concluded that the initiation of enforcement proceedings by the court is an exception to the principle of dispositiveness. It is determined that the provisions of the legislation providing for the right of the court to initiate enforcement proceedings require its comprehension. This comprehension should take into account the following aspects: 1) submission of the enforcement document for execution by the court violates the principle of dispositiveness in enforcement proceedings; 2) execution of court rulings may require a party to bear certain expenses of enforcement proceedings, and therefore the initiation of enforcement proceedings outside the will of the claimant may cause certain disputes regarding the financing of the proceedings.

It is also concluded that the debtor is not a party to enforcement proceedings at the stage of their opening.

Based on the results of the study, a proposal to improve the legislation is formulated.

Key words: enforcement proceedings, participants of enforcement proceedings, executor, recoverer, debtor, court, prosecutor, initiation of enforcement proceedings, dispositivity.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 14 Закону «Про виконавче провадження» учасниками виконавчого провадження є виконавець, сторони, представники сторін, прокурор, експерт, спеціаліст, перекладач, суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання, особи, права інтелектуальної власності яких порушені, – за виконавчими документами про конфіскацію та знищення майна на підставі статей 176, 177 і 229 Кримінального кодексу України, статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Основне коло учасників виконавчого провадження з'являється саме на стадії відкриття виконавчого провадження. На цій стадії виконавець на деякі інші учасники виконавчого провадження можуть вчиняти низку процесуальних дій, які визначають подальшу долю усього виконавчого провадження. З метою встановлення особливостей стадії відкриття виконавчого провадження необхідним є окреслення того кола учасників виконавчого провадження, які формують систему відповідних правовідносин виконавчого провадження на цій його стадії.

Мета дослідження полягає у вирішенні проблем правового регулювання інституту учасників виконавчого провадження на стадії його відкриття.

Стан опрацювання проблематики. Проблему правового регулювання учасників виконавчого провадження як загалом, так і її особливості на стадії його відкриття, у науці виконавчому провадженні досліджували, зокрема, такі науковці як Ю.В. Білоусов, М.В. Вінциславська, Л.В. Крупнова, Л.С. Малярчук, П.В. Макушев, М.П. Омельченко, А.В. П'ятницький, Н.А. Сергієнко, Д.О. Скоропад, О.С. Снідевич, І.Г. Француз, С.Я. Фурса, Є.О. Шиман, М.Й. Штефан, С.В. Щербак та інші. Однак, не дивлячись на це, у науці залишаються дискусійні положення щодо учасників виконавчого провадження на стадії його відкриття, насамперед, кола тих, за заявами яких може відкриватися виконавче провадження, особливостей їх участі на цій стадії, які потребують проведення додаткових досліджень відповідної проблематики.

Виклад основного матеріалу. **Виконавець** безумовно є учасником виконавчого провадження на стадії його відкриття. Це фактично впливає з сформованої процесуальною наукою тези про те, що орган чи посадова особа, яка здійснює юридичний процес, є обов'язковим суб'єктом відповідних процесуальних правовідносин. Таким чином, наприклад, суд є обов'язковим учасником судових процесуальних правовідносин [1, с. 128], а особа, яка вчиняє нотаріальну дію – нотаріальних процесуальних правовідносин [2, с. 155] тощо. У науці виконавчого процесу також обґрунтовано, що виконавець є обов'язковим суб'єктом виконавчих процесуальних правовідносин [3, с. 45]. Відтак, слід однозначно вважати виконавця учасником виконавчого провадження на стадії його відкриття, причому – обов'язковим учасником.

В Україні виконання судових рішень та рішень інших органів покладено на органи державної виконавчої служби та приватних виконавців. Таким чином, обов'язковим учасником виконавчо-

го провадження є або ж державний виконавець, який є державним службовцем та працівником органу державної виконавчої служби, або ж приватний виконавець. Право вибору органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, до якого пред'являти виконавчий документ (крім тих випадків, коли рішення суду може бути виконане тільки органом державної виконавчої служби) належить стягувачу [4, с. 151]. Державний або приватний виконавець на стадії відкриття виконавчого провадження виносить постанову про відкриття виконавчого провадження.

Коло інших учасників виконавчого провадження визначено, насамперед, у ч. 1 ст. 26 Закону «Про виконавче провадження», згідно з якою виконавець розпочинає примусове виконання рішення на підставі виконавчого документа, зазначеного у статті 3 цього Закону: 1) за заявою стягувача про примусове виконання рішення; 2) за заявою прокурора у разі представництва інтересів громадянина або держави в суді; 3) якщо виконавчий документ надійшов від суду у випадках, передбачених законом; 4) якщо виконавчий документ надійшов від суду на підставі ухвали про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземної держави, до повноважень яких належить розгляд цивільних чи господарських справ, іноземних чи міжнародних арбітражів) у порядку, встановленому законом; 5) у разі якщо виконавчий документ надійшов від Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Слід зауважити, що в силу принципу диспозитивності виконавчого провадження виконавець не вправі самостійно без відповідного звернення зазначеного учасника відкрити виконавче провадження. Таким чином, окремо кожний з цих учасників у разі його звернення до виконавця з заявою про примусове виконання рішення набуває фактично статусу обов'язкового учасника виконавчого провадження на стадії його відкриття. Кожний з наведених учасників на стадії відкриття виконавчого провадження фактично вчиняє єдину процесуальну дію – звертається до органу державної виконавчої служби чи до приватного виконавця з виконавчим документом задля відкриття виконавчого провадження. Розглянемо коротко особливості кожного з них.

Стягувач. Аналіз наукової літератури свідчить про існування наукової дискусії у визначенні поняття стягувача.

Так, наприклад, на думку М.В. Вінциславської, стягувач – це фізична або юридична особа, яка має право вимоги до боржника і на користь або в інтересах якої видано виконавчий документ [5, с. 9]. Натомість, С.В. Щербак вважає, що стягувач – це особа (фізична чи юридична та громадянин-підприємець), яка має право вимагати від інших осіб певних підтверджених виконавчим документом дій чи утримання від вчинення правопорушень, яка першою заявила про відкриття виконавчого провадження [6, с. 58]. В.І. Меленчук та Н.С. Куцір визначають стягувача як одну із сторін виконавчого провадження, яка звернулася до приватного або державного виконавця із заявою та виконавчим документом, виданим на її користь чи в її інтересах та який відповідає всім вимогам, встановленим до виконавчого документу і на підставі якого відкрито виконавче провадження [7, с. 185].

Ці та інші наявні у літературі визначення дають можливість сформулювати відповідну проблематику, обумовлену особливостями стадії відкриття виконавчого провадження.

Так, з поняттям стягувача, насамперед, пов'язане у науці питання щодо того, в який момент з'являється стягувач у виконавчому провадженні як його учасник – чи існує стягувач до моменту відкриття виконавчого провадження чи з'являється вже виключно в момент його відкриття.

На думку В.І. Меленчук та Н.С. Куцір стягувач з'являється у виконавчому провадженні першим. Його основне завдання – досягнути швидко бажаного результату відповідно до виконавчого документу. Вбачається, що стягувач набуває свого юридичного статусу з моменту відкриття провадження, а саме з винесенням виконавцем постанови про відкриття виконавчого провадження [7, с. 185]. Однак, очевидно, що такий підхід не підтримується законодавцем.

Нормативне визначення стягувача знаходимо у Законі «Про виконавче провадження». Згідно з ч. 2 ст. 15 цього Закону стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Таким чином бачимо, що нормативне визначення стягувача не обумовлюється фактом відкриття виконавчого провадження. Він відповідно до вимог цього положення Закону з'являється вже з моменту видачі виконавчого документа. Частина 1 ст. 7 Закону «Про виконавче провадження» також визначає, що виконавчий документ про стягнення періодичних платежів може бути самостійно надісланий стягувачем безпосередньо підприємству, установі, організації, фізичній особі – підприємцю, фізичній особі, які виплачують

боржнику відповідно заробітну плату, пенсію, стипендію та інші доходи. Таким чином, і з цього положення Закону вбачається, що законодавець вже вважає стягувачем ту особу, в інтересах якої видано документ.

Поміж тим, наприклад, С.Я. Фурса та Є.І. Фурса вважають, що формулюючи поняття «стягувач», його, за загальним правилом, треба пов'язувати з тією особою, за заявою якої або в інтересах якої відкрите виконавче провадження, але акцент має робитися у цьому понятті на тому, що ця особа має чинне право вимоги до боржника, що підтверджується виконавчим документом та наділена комплексом процесуальних прав та обов'язків, передбачених Законом [8, с. 349].

На наш погляд, навряд чи можна сформувати яесь чітко визначене та позбавлене зазначених недоліків визначення поняття стягувача. За будь-якого підходу до розуміння відповідного поняття воно буде виглядати недосконалим. Не вдаючись до зазначеної дискусії, зауважимо, що, як ми бачимо, окреслені у науці підходи до розуміння поняття стягувача у виконавчому провадженні є недосконалим саме з огляду тих його особливостей, які виникають на стадії відкриття виконавчого провадження, що надає додаткової важливості цій стадії виконавчого провадження.

Прокурор вправі звернутися із заявою про примусове виконання рішення суду у разі представництва ним в суді інтересів держави. Не дивлячись на те, що наведене вище положення ст. 26 Закону «Про виконавче провадження» надає прокурору можливість звертатися із такою заявою також і у разі представництва ним інтересів громадянина в суді, зазначене положення на сьогодні виглядає неконституційним. Стаття 131-1 Конституції України, яка чітко визначає функції прокуратури, не передбачає представництво нею в суді інтересів громадянина. Слід погодитися з доцільністю ініціювання відкриття виконавчого провадження у таких випадках суб'єктами безоплатної вторинної правової допомоги, а не прокурором [9, с. 102]. Таким чином, відповідне положення ч. 1 ст. 26 Закону «Про виконавче провадження» підлягає зміні.

О. Драган пропонує внести відповідні зміни до законодавства, зокрема, і Закону України «Про виконавче провадження», якими передбачити право прокурора на вступ у виконавчі провадження, відкриті за судовими рішеннями, постановленими за позовами державних органів, у розгляді яких прокурор участі не брав. На її думку, це надало б можливість прокурору у разі бездіяльності стягувача бути учасником виконавчого провадження, користуватися визначеними законом правами сторони виконавчого провадження, у т.ч. на оскарження рішень, дії або бездіяльності посадових осіб органів державної виконавчої служби [10, с. 159]. Вважаючи таку пропозицію слушною, зауважимо, що варто було б також передбачити і право прокурора на ініціювання відкриття виконавчого провадження в інтересах держави, навіть у разі, коли він участі у справі в суді не брав. Зазначене сприятиме захисту інтересів держави у разі невиконання чи неналежного виконання своїх обов'язків тими стягувачами, які діють від імені держави.

Суд. Ще одним учасником виконавчого провадження на стадії його відкриття варто визначити суд, який хоча нормативно і не визначений учасником виконавчого провадження, однак також вчиняє процесуальні дії на стадії відкриття виконавчого провадження. Таке право суду визначене п.п. 3 та 4 ч. 1 ст. 26 Закону «Про виконавче провадження», які зобов'язують виконавця відкрити виконавче провадження, якщо у випадках, передбачених законом, від суду до виконавця надійде виконавчий документ, або якщо виконавчий документ надійде від суду на підставі ухвали про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду.

У науці обґрунтовано зазначається, що принцип диспозитивності виконавчого провадження знаходить свій прояв у низці положень законодавства про виконавче провадження та характеризує виникнення, розвиток та припинення виконавчого провадження – а саме те, що усе це залежить від волі сторін виконавчого провадження, зокрема, стягувача [4, с. 151]. Відтак, ініціювання судом виконавчого провадження є винятком з дії принципу диспозитивності у виконавчому провадженні, а тому, вважаємо, що таке ініціювання повинне бути можливим лише у випадках, визначених процесуальним законом.

Наприклад, стаття 157 ЦПК передбачає, що примірник ухвали про забезпечення позову залежно від виду вжитих заходів одночасно з направленням заявнику направляється судом для негайного виконання всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, а також відповідним державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів. Вважаємо, що надсилання ухвали також відповідним державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів не слід розглядати як тотожне надсиланню ухвали до державної виконавчої служби. Поміж тим, судова практика свідчить, що суди надсилають ухвали про забезпечення по-

зову для примусового виконання безпосередньо державній виконавчій службі, хоча стаття 157 ЦПК цього безпосередньо не передбачає.

Так, ухвалою Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 25.06.2024 у справі № 352/1615/24 було задоволено заяву ОСОБА_1 про забезпечення позову у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення коштів. Було накладено арешт на нерухоме майно, яке належить ОСОБА_2 на праві власності, в межах заявленого позову на суму 10000 доларів США, що еквівалентно 404 000 грн., а саме: 1) на сторожову кімнату, що розташована по АДРЕСА_1, реєстраційний номер 19476942; 2) на приміщення складу запчастин та піднавісів, що розташовані по АДРЕСА_2, реєстраційний номер 19476936. Копію ухвали було направлено заявнику, Івано-Франківському відділу державної виконавчої служби в Івано-Франківському районі Івано-Франківської області Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції для виконання, та відповідачу. Було визначено, що ухвала підлягає до негайного виконання [11].

Таким чином, бачимо що фактично у цьому та подібних випадках суд виконує функцію стягувача, оскільки саме суд здійснює належне саме стягувачу право на пред'явлення виконавчого документа до виконання. Зазначене є неправильним.

Вважаємо, що положення законодавства, які передбачають право суду на ініціювання виконавчого провадження, потребують свого осмислення з урахуванням таких аспектів: по-перше, пред'явлення виконавчого документа до виконання судом порушує принцип диспозитивності у виконавчому провадженні, а тому слід враховувати наскільки доцільним є надання суду ініціювати відкриття виконавчого провадження у кожному з випадків. А по-друге, виконання таких ухвал може потребувати несення стороною певних витрат виконавчого провадження і через це ініціювання виконавчого провадження поза волею стягувача може викликати певні спори щодо фінансування провадження. Враховуючи наведене, з метою удосконалення законодавства щодо ініціювання судом відкриття виконавчого провадження за ухвалою про забезпечення позову пропонуємо змінити ч. 2 ст. 157 ЦПК та викласти її у такій редакції: «2. Примірник ухвали про забезпечення позову залежно від виду вжитих заходів одночасно з направленням заявнику направляється судом для негайного виконання всім особам, яких стосуються заходи забезпечення позову і яких суд може ідентифікувати, також відповідним державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів. За заявою стягувача суд надсилає примірник ухвали про забезпечення позову органу примусового виконання судових рішень».

Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів також згідно ст.26 Закону «Про виконавче провадження» вправі ініціювати відкриття виконавчого провадження, через що може бути учасником виконавчого провадження на стадії його відкриття. Національне агентство після набрання законної сили деякими судовими рішеннями про конфіскацію, спеціальну конфіскацію, стягнення активів в дохід держави в кримінальному провадженні направляє їх для примусового виконання до органів державної виконавчої служби.

Щодо боржника. Аналіз законодавства про виконавче провадження дає змогу зробити висновок, що боржник жодної участі у виконавчому провадженні на стадії його відкриття не бере. Стягувач при пред'явленні виконавчого документа до виконання не отримує від боржника жодного дозволу на звернення до виконавця з метою відкрити виконавче провадження, жодного будь-якого іншого погодження його дій боржником не вимагається. Також і виконавець при відкритті виконавчого провадження не з'ясовує думки боржника щодо відкриття виконавчого провадження. Боржник вступає у виконавче провадження лише тоді, коли виконавець виніс постанову про відкриття виконавчого провадження. Таким чином, його вступ у виконавче провадження пов'язаний вже з завершенням стадії відкриття виконавчого провадження.

Висновки. Визначено, що основне коло учасників виконавчого провадження з'являється саме на стадії відкриття виконавчого провадження. Державний або приватний виконавець на стадії відкриття виконавчого провадження виносить постанову про відкриття виконавчого провадження та є обов'язковим учасником цієї стадії.

Ініціювання судом виконавчого провадження є винятком з дії принципу диспозитивності. Боржник не є учасником виконавчого провадження на стадії його відкриття.

Пропонуємо змінити ч. 2 ст. 157 ЦПК та викласти її у такій редакції: «2. Примірник ухвали про забезпечення позову залежно від виду вжитих заходів одночасно з направленням заявнику направляється судом для негайного виконання всім особам, яких стосуються заходи забезпечен-

ня позову і яких суд може ідентифікувати, також відповідним державним та іншим органам для вжиття відповідних заходів. За заявою стягувача суд надсилає примірник ухвали про забезпечення позову органу примусового виконання судових рішень».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Василів С. Суд – обов’язковий суб’єкт цивільних процесуальних правовідносин: питання цивільної юрисдикції. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Серія: “Юридичні науки”. 2020. Вип. 7. № 25. С. 127–133.
2. Крижевська О.О. Нотаріальні процесуальні правовідносини: теорія і практика: монографія. Київ: Алерта, 2024. 470 с.
3. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07; Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. 225 с.
4. Шиман Є.О. Принцип диспозитивності у виконавчому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 150–153.
5. Вінциславська М.В. Суб’єкти виконавчого процесу та їх класифікації: проблемні питання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3 (11). С. 7–17.
6. Щербак С.В. Обов’язок боржника щодо виконання рішення. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 3 (16). С. 138–142.
7. Меленчук В.І., Куцір Н.С. Правовий статус стягувача як однієї із сторін у виконавчому провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 184–187.
8. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Теорія виконавчого процесу та її понятійний апарат. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2021. Вип. 64. С. 346–351.
9. Сергієнко Н.А. Правовий статус прокурора в виконавчому провадженні: реалії та перспективи. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 98–105.
10. Драган О.В. Правове становище прокурора у виконавчому провадженні в умовах законодавчих змін. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. Серія «Економічна». Серія «Юридична». 2018. Вип. 20. С. 154–159.
11. Ухвала Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 25.06.2024 у справі № 352/1615/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119952606>.